

Spotteren og bagvaskeren

Søren Kierkegaard og Gustav Wied
af Viggo Kanding

Vort salig medlem af Gustav Wied Selskabet, Dan Turèll, fortalte engang under en middag med bestyrelsen, at hans egen litterære debut var en artikel om Gustav Wied og Søren Kierkegaard i Højskolebladet.

Dette organ udmærkede sig ved kort tid efter Gustav Wieds formodede selvmord i 1914 at bringe en nekrolog, hvori den københavnske modepræst Oscar Geismar kaldte Wied en bagvasker og udtrykte sin lettelse over at "Døden havde besørget det Nødvendige i Henseende til at faa bremset dette forfærdelige Menneske".

Da Kierkegaard i 1855, sit sidste leveår, foretog sit ætsende opgør med spidsborgerligheden i almindelighed og den hykleriske statskirke i særdeleshed, var der endnu en snes år til, at Højskolebladet begyndte at udkomme. Men på prædikestolen i Vartov tog Grundtvig til genmæle mod Kierkegaard og kaldte ham en spotter. Og denne holdning afspejledes 120 år senere i pensum til teologisk embedseksamen, hvori den forargede professor N.H. Søb ytrede fromme ønsker om, at Kierkegaard dog blot var afgået ved døden inden sit ubarmhjertige angreb på den danske kirke og gejstlighed.

Men udover at provokere borgerligheden og det etablerede, hvad har så disse to markante skikkelser i vor danske litteratur, Søren Kierkegaard og Gustav Wied, til fælles?

Spotteren Søren Kierkegaard fordrede i sin ramsaltede kritik en indrømmelse af, at man ikke levede op til alle de fine idealer, man hyggede sig med at pleje i den stille time om søndagen. Han hånede biskopperne, som i stedet for som Kristus at bære sit kors på ryggen, bar deres kors dekorativt på maven, og præsterne var efter Kierkegaards mening værre end kannibaler. Disse spiser deres fjender,

mens levebrødspræsterne putter Jesus, deres bedste ven, i salttønden og mæsker sig velbehageligt med ham.

“Hold op med jeres hykleri og indrøm, at I ikke er sandhedsvidner og martyrer for kristendommens sag!” Sådan kunne man sammenfatte Kierkegaards kamp mod kirken. Den direkte anledning var professor Martensens erindringstale ved biskop Mynsters død, hvori han, som Kierkegaard sagde, udover at bringe sig selv i erindring til bispeembedet kaldte Mynster et sandhedsvidne i kæden af martyrer, som begyndte med Stefanus, om hvis død ved stening der berettes i Det nye Testamente. Men at Sjællands biskop, denne fornemme kirkefyrste, denne elegante og humanistiske livsnyder skulle rangere på linie med Stefanus og de andre martyrer, det blev Kierkegaard for stærkt. Og efter først hensynsfuldt at have ventet, til Martensen var blevet udnævnt til Mynsters efterfølger på bispestolen, gav han sin harme luft og begyndte sit voldsomme angreb på hykleriet. Og det blev hans sidste litterære indsats.

Tredive år senere aflægger kirkeminister Jacob Scavenius sit skandaleombruste besøg på horehuset i Knabrostræde. Dette sætter Gustav Wied i gang. Ikke selve besøget, men den omstændighed, at præsterne tager deres øverste foresatte i forsvar, forarger den unge Wied så meget, at han i 1887 indleder et frontalt angreb på kirken og præsterne med en samling aforismer under det træffende pseudonym, Peter Idealist, og det bliver hans litterære debut. I forordet skriver han, at han “hermed ligesom kan udstæde en officiel Krigserklæring til Kristendommen, Kirken og Præsterne, forinden jeg aabner Kamp paa Liv og Død imod dem”. “Kirken er Hykleriets Fødselsstiftelse”, fyrer han løs, og præsterne kalder han “skinhellige Spytstikkere, der bag deres fromme Lader, store Ord og fede Flæsk skjuler en Slamkiste fuld af Falskhedens, Hykleriets og Forstillensens væmmeligste Gadeskarn!”

Forbilledet er tydeligt nok. Det er Kierkegaard! Men medens dennes kampskrifter, som han gav titlen Øjeblikket, blev revet væk, så snart de var på gaden, måtte Wied tage over 450 eksemplarer af aforismernes oplag på 500 tilbage fra boghandleren. De endte for resten i kakkellovnen en dag, Gustavs moder ryddede op på hans loft!

mens levebrødspræsterne putter Jesus, deres bedste ven, i salttønden og mæsker sig velbehageligt med ham.

“Hold op med jeres hykleri og indrøm, at I ikke er sandhedsvidner og martyrer for kristendommens sag!” Sådan kunne man sammenfatte Kierkegaards kamp mod kirken. Den direkte anledning var professor Martensens erindringstale ved biskop Mynsters død, hvori han, som Kierkegaard sagde, udover at bringe sig selv i erindring til bispeembedet kaldte Mynster et sandhedsvidne i kæden af martyrer, som begyndte med Stefanus, om hvis død ved stening der berettes i Det nye Testamente. Men at Sjællands biskop, denne fornemme kirkefyrste, denne elegante og humanistiske livsnyder skulle rangere på linie med Stefanus og de andre martyrer, det blev Kierkegaard for stærkt. Og efter først hensynsfuldt at have ventet, til Martensen var blevet udnævnt til Mynsters efterfølger på bispestolen, gav han sin harme luft og begyndte sit voldsomme angreb på hykleriet. Og det blev hans sidste litterære indsats.

Tredive år senere aflægger kirkeminister Jacob Scavenius sit skandaleombruste besøg på horehuset i Knabrostræde. Dette sætter Gustav Wied i gang. Ikke selve besøget, men den omstændighed, at præsterne tager deres øverste foresatte i forsvar, forarger den unge Wied så meget, at han i 1887 indleder et frontalt angreb på kirken og præsterne med en samling aforismer under det træffende pseudonym, Peter Idealist, og det bliver hans litterære debut. I forordet skriver han, at han “hermed ligesom kan udstæde en officiel Krigserklæring til Kristendommen, Kirken og Præsterne, forinden jeg aabner Kamp paa Liv og Død imod dem”. “Kirken er Hykleriets Fødselsstiftelse”, fyrer han løs, og præsterne kalder han “skinhellige Spytstikkere, der bag deres fromme Lader, store Ord og fede Flæsk skjuler en Slamkiste fuld af Falskhedens, Hykleriets og Forstillensens væmmeligste Gadeskarn!”

Forbilledet er tydeligt nok. Det er Kierkegaard! Men medens dennes kampskrifter, som han gav titlen Øjeblikket, blev revet væk, så snart de var på gaden, måtte Wied tage over 450 eksemplarer af aforismernes oplag på 500 tilbage fra boghandleren. De endte for resten i kakkellovnen en dag, Gustavs moder ryddede op på hans loft!

Det tema, Wied havde slået an, holdt han fast på i forfatterskabet fra først til sidst lige fra Peter Idealists aforismer til det geniale satyrspil i Dansemus, hvori han gør status over sit liv og forfatter-skab. Temaet kan i al korthed formuleres: Religion + Erotik = Hykleri. Denne formel ser han bekræftet overalt i samfundet. Hykleriet afslører han uden skånsel i sine romaner, noveller og satyrspil, og ingen går fri. Adel, gejstlighed, borgerskab og bondestand, alle får med grovfilen eller bliver spiddet virtuost af Wieds satyriske vid. "La' vos bare ikke skave os - for vi Mennesker er sgu dov alli'evel Mennesker!" Dette motto, som han lægger i munden på træskomanden, Anders Rødkilde, er essensen af den lærdom, vi kan uddrage af Wieds værk. Har man først læst ham, er sløret én gang for alle revet fra ens øjne, og herefter er det ikke længere muligt at tage sig selv så forfærdelig højtideligt. Heldigvis!

Der kan være grund til at nævne en ejendommelighed hos Wied, som man måske ikke altid er opmærksom på. Når vi morer os allermest, når Wieds satire når sit højeste, og vi uvilkårligt slår en skraldende latter op, så er det ikke altid tilsigtet af forfatteren. For ham er drivkraften den oprigtige forargelse. Wied var en alvorsmand! Men at skulle repræsentere alvoren her i vor kompromisløse tilværelse bliver let en overanstrengelse af vort menneskeliv, og denne overanstrengelse var med til at tage livet af Gustav Wied.

Det er nødvendigt for os mennesker at blive mindet om, at vi på forhånd er sat i frihed for at skulle frelse os selv og verden med. Sådan må vi forstå det centrale indhold i den kristendom, Søren Kierkegaards hele liv og forfatterskab er baseret på, måske lige bortset fra hans dødsår, hvor han træder i karakter og bliver den store revser og spotter.

Disse to, spotteren Kierkegaard og bagvaskeren Wied, satte deres liv ind på deres værk. Vi har grund til at være dem begge taknemmelige. Uden dem ville vor tilværelse have været uendeligt meget fattigere.